

بررسی عوامل جامعه‌شناختی پرخاشگری تماشاگران از دیدگاه تماشاگران مسابقات فوتبال شهر تبریز

محمد رسول خدادادی^۱

سعید یوسفی^۲

سعید رضایی^۳

علی جمالی^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۲/۲۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۲/۱۰

استادیوم‌های فوتبال می‌توانند محیط‌هایی برای تماشاگران باشند که با توجه به عوامل متعددی که در آنها وجود دارد از خود رفتارهای پرخاشگرانه نشان دهند. بر همین اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل جامعه‌شناختی پرخاشگری تماشاگران فوتبال شهر تبریز بود. جامعه آماری پژوهش، تماشاگران فوتبال شهر تبریز بودند و در انتخاب نمونه آماری، از روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس استفاده شد که در مجموع بین ۱۰۴۵ نفر از تماشاگران ۶ بازی خانگی تیم‌های تراکتورسازی و گسترش فولاد پرسشنامه پخش گردید. به منظور جمع‌آوری داده‌ها نیز، از پرسشنامه محقق ساخته‌ای که روایی و پایایی آن تایید شد، استفاده گردید. از روش‌های آماری کلموگراف اسمیرنوف، تی‌تک نمونه و آنالیز واریانس مکرر در محیط نرم افزار آماری SPSSv20 استفاده شد. نتایج آزمون آنالیز واریانس نشان داد که از دیدگاه تماشاگران به ترتیب تعصب فرهنگی، وضعیت تیم، مسائل مربوط به داوری، واکنش به تماشاگران دیگر تیم‌ها، مسائل فردی و روانشناختی، عوامل سخت افزاری ورزشگاه، عوامل نرم‌افزاری ورزشگاه، وضعیت مربی و بازیکنان و عوامل رسانه‌ای در سطح معنی‌داری ($P \leq 0/05$)، در بروز پرخاشگری تاثیر دارد. بدین ترتیب، پیشنهاد می‌گردد مسئولان امر برای برطرف کردن عوامل موثر در پرخاشگری تماشاگران، اصلاحات را از وضعیت استادیوم‌ها شروع کنند و بعد به مسائل فردی بپردازند.

واژگان کلیدی: عوامل جامعه‌شناختی، پرخاشگری، تماشاگران فوتبال و شهر تبریز

۱ دانشجوی دکتری دانشگاه پیام نور، تهران

۲ کارشناس ارشد مدیریت ورزشی، دانشگاه باهنر کرمان (نویسنده مسئول)

۳ کارشناسی ارشد رفتار حرکتی، دانشگاه ارومیه

۴ کارشناس ارشد مدیریت ورزشی، دانشگاه پیام نور تهران

مقدمه

ورزش همواره با اصول اخلاقی همراه بوده و شناخت و بکارگیری اصول اخلاقی و جوانمردانه در ورزش، هم چنین ریشه یابی و جلوگیری از بروز رفتارهای نابهنجار در آن امری مهم در جهت حفظ و تعالی جامعه ورزش می‌باشد. (یوسفی، ۱۳۹۲) ورزش فوتبال نه تنها در کشور ما، بلکه در اکثر کشورهای جهان در زمره پر طرفدارترین رشته ورزشی به شمار می‌رود و به عنوان ورزش ملی بسیاری از کشورهای دنیا پذیرفته شده است. این ورزش دارای تماشاگران چند صد میلیونی بوده و در مقایسه با رشته‌های ورزشی دیگر دارای طرفداران بیشتری در سرتاسر دنیا می‌باشد. شاید تعداد محدودی از کشورها وجود داشته باشند که ورزش فوتبال در آنها از محبوبیت کمتری نسبت به سایر رشته‌های ورزشی برخوردار باشد. (منصورزاده، ۱۳۸۷)

امروزه، متأسفانه حوادث تاسف بار و رفتارهای نابهنجاری در فوتبال شیوع پیدا کرده که باعث نگرانی ورزش دوستان شده است؛ از جمله وجود برخی تماشاگران که انکار رفتارهای خشونت آمیز آنها در سراسر جهان سخت است و این رفتارها به بروز مشکلات بسیاری از جمله صدمه به اموال، آسیب دیدگی و از دست رفتن زندگی عده ای منجر شده است. (استوروسکی، ۲۰۱۴) برای مثال، در آبان ماه سال ۱۳۸۵ بر اثر خشونت هواداران پس از بازی استقلال و پیروزی به ۴۸۰ دستگاه اتوبوس شرکت واحد خسارت وارد شد که هزینه آن بالغ بر ۱۷۰ میلیون ریال برآورد شده است. در این بازی، بیش از ۵۰ نفر از تماشاگران آشوب گر دو تیم توسط پلیس دستگیر شدند. بر هم زدن نظم مسابقه فوتبال ایران و کره شمالی از سوی تماشاگران حاضر در استادیوم در مسابقات مقدماتی جام ملت‌های آسیا در سال ۲۰۰۴ میلادی که به محرومیت ایران از حضور تماشاگران در مسابقات بعدی انجامید و تخریب اموال عمومی به خصوص وسایل حمل و نقل شهری و عمومی بعد از مسابقات مهم داخلی و بین المللی از دیگر مصادیق رفتارهای نابهنجار به شمار می‌آیند. (نور علی وند، ۱۳۸۶)

از جمله عواملی که امروزه باعث بروز اینگونه رفتارها در ورزش فوتبال شده است می‌توان به دآوری‌های ناسالم، محیط ناسالم استادیوم‌های کشور و حاشیه سازی روزنامه‌ها اشاره کرد که بی تردید، با به حداقل رساندن اشتباهات دآوری، ایجاد شرایط مناسب در استادیوم‌ها و کنترل مطبوعات می‌شود از بروز رفتارهای پرخاشگرانه ا در ورزش فوتبال جلوگیری کرد. استوروسکی (۲۰۱۴) در پژوهشی نشان داد که علاوه بر موارد بالا، استفاده از مشروبات الکلی توسط تماشاگران نیز باعث بروز پرخاشگری و خشونت آنها در کشورهای غربی می‌شود، چرا که مصرف کننده آن به احتمال زیاد احساس قوی بودن، بی باکی، قدرتمندی، شجاع و شکست ناپذیر بودن می‌کند و دست به رفتارهای پرخاشگری می‌زند. (ولز و همکاران، ۲۰۱۱) اسکالیا (۲۰۰۹) نیز در ایتالیا نشان داد که حمایت محلی از تیم‌ها نقش مهمی در بروز رفتارهای خشونت آمیز ایفا می‌کند. همچنین، بازی ضعیف یک تیم نیز می‌تواند طرفداران خود را نا امید کند که به نوبه خود، خشونت را در پی دارد؛ چنان که شواهدی وجود دارد که در سوئد وقتی که تیم مورد حمایت تماشاگران عملکرد بدی دارند، آنها دست به رفتارهای خشونت آمیز می‌زنند. (پریکس، ۲۰۱۰)

همچنین، عواملی مانند سر و صدای بلند، درجه حرارت بیش از حد در ورزشگاه، احساس ناامیدی و شرایط شلوغ می‌تواند منجر به بروز خشونت در تماشاگران شود. (دلانی و مدیگان، ۲۰۰۹؛ سگا و اتزن،

از میان پژوهش‌های متفاوتی که در داخل کشور به بررسی عوامل تاثیر گذار در بروز پرخاشگری پرداخته‌اند، می‌توان به پژوهش رحمتی (۱۳۸۲) اشاره کرد که با مطالعه ۴۰۴ نفر از تماشاگران دو تیم استقلال و پرسپولیس به این نتیجه رسید که نتیجه مسابقه و حرکات خشونت‌آمیز بازیکنان در جریان بازی، مهمترین عامل در بروز پرخاشگری کلامی می‌باشد. منصورزاده و همکاران (۱۳۸۷) نیز در پژوهشی بر روی تماشاگران، بازیکنان و مربیان تیم‌های ورزشی سپاهان و ذوب آهن نشان دادند که محیط ورزشگاه و نحوه داوری می‌تواند در بروز پرخاشگری موثر باشد، اما زمان برگزاری مسابقات ورزشی فوتبال و رسانه‌های ورزشی تاثیری بر بروز پرخاشگری، از سوی آنها ندارد. رضوانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) نیز با بررسی دیدگاه داوران نشان دادند که به ترتیب هشت عامل مدیریت امکانات و خدمات، هیجان رسانه‌ای، نتیجه گرای، مدیریت مکانی و زمانی مسابقات، رفتار اعضای تیم، نوع داوری، رفتار مربی و داور، حساسیت اجتماعی و سابقه رقابت از نقش اساسی در بروز پرخاشگری تماشاگران برخوردارند.

مطالعات و بررسی‌های متعددی توسط روان شناسان و صاحب نظران در مورد خشونت و رفتار پرخاشگرانه صورت گرفته است، ولی هنوز تحقیقات و مطالعات گسترده‌ای در ابعاد گوناگون این رفتارها در ورزش مورد نیاز است. با توجه به خلا علمی موجود در مورد عوامل مؤثر در بروز این رفتارها در فوتبال حرفه‌ای نو پای ایران، پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اثر گذار بر بروز پرخاشگری در تماشاگران تیم‌های فوتبال شهر تبریز انجام شده است. ضمن اینکه در این تحقیق سعی شده است که عوامل مؤثر در پرخاشگری تماشاگران در داخل و خارج کشور هم مورد نظر قرار گیرد.

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع پیمایشی و از نظر هدف، کاربردی بود و اطلاعات لازم به صورت میدانی با استفاده از نظرات تماشاگران فوتبال شهر تبریز گردآوری شد. جامعه آماری پژوهش حاضر، تماشاگران مسابقات خانگی تیم‌های لیگ برتر فوتبال شهر تبریز یا به عبارتی، تراکتورسازی و گسترش فولاد در محدوده زمانی آبان تا بهمن ماه سال ۱۳۹۲ بودند که هر تیم سه بازی خانگی در این محدوده زمانی انجام دادند. برای نمونه‌گیری نیز با توجه به اینکه جامعه آماری تماشاگران مسابقات فوتبال و حجم نمونه نامحدود بود، از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد؛ بدین صورت که در هر بازی ۱۸۰ پرسشنامه توسط محققان در بین تماشاگران پخش گردید که در مجموع ۱۰۴۵ پرسشنامه به محقق بازگردانده شد و در نهایت، حجم نمونه تماشاگران برابر با ۱۰۴۵ نفر در نظر گرفته شد. برای اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش، محقق در بررسی‌های خود به پرسشنامه جامعی که دربرگیرنده اکثر عواملی که در پژوهش‌های پیشین به عنوان عوامل تاثیر گذار در بروز پرخاشگری در بین تماشاگران معرفی شده باشند، برخورد نکرد. از این رو، نخست اطلاعات و تحقیقات موجود در مورد پرخاشگری در ورزش از منابع داخلی و خارجی مستندسازی شد و پرسشنامه‌ای اولیه در ۵۷ گویه طراحی شد. سپس، بر اساس نظرسنجی و بهره‌گیری از آرای صاحب نظران و خبرگان و سنجش پایایی^۱ و روایی^۲، ۵۰ گویه پنج درجه‌ای لیکرت^۳ از «کاملاً مخالفم تا

1- Reliability

2- Validity

3 - Likert scale

کاملاً موافقم» با مقیاس نمره‌گذاری ۱ تا ۵، به عنوان عوامل تاثیرگذار در بروز پرخاشگری تأیید شد- پایایی آزمون- بازآزمون^۱ در بین ۳۰ نفر از جامعه آماری در دو مرحله متفاوت با فاصله زمانی ۱۴ روز با استفاده از آزمون (ICC)، برابر با (۰/۸۶) به دست آمد. ضریب آلفا کرونباخ نیز برای کل گویه‌ها (۰/۸۷) و میزان آلفا در صورت حذف گویه‌ها^۲ برای تمام گویه‌ها بالاتر از (۰/۸) به دست آمد. برای پی بردن به روایی پرسشنامه نیز پرسشنامه اولیه با مقیاس قضاوتی لیکرت چهار رتبه‌ای از «ارتباط ندارد تا بسیار مرتبط است» با نمره‌گذاری ۱ تا ۴، به ۵ تن از متخصصان تربیت بدنی ارایه شد که روایی محتوایی توسط هر متخصص بالاتر از (۰/۸۴)، گزارش شد و روایی محتوای کل پرسشنامه (CVI=0/90)^۳، به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی، برای تعیین میانگین، انحراف معیار، فراوانی‌ها، درصدها و رسم نمودار از آزمون کلموگراف اسمیرنوف^۴، برای بررسی توزیع طبیعی متغیرها از آزمون آماری t تک نمونه، لون تست و آنالیز واریانس مکرر و برای آزمون فرضیه‌ها در محیط نرم‌افزار از SPSS V۲۰ استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

با آن که داده‌های آماری با تعداد نمونه بیشتر از ۱۰۰ نفر نیاز به بررسی نرمالیتی ندارد، ولی داده‌های جمع آوری شده در این پژوهش با استفاده از آزمون (Kolmogorov-Smirnov) بررسی شد که اطلاعات حاصل نشان داد متغیرهای عوامل پرخاشگری تماشاگران از توزیع نرمالی برخوردار بودند. بر همین اساس از آزمون‌های آماری پارامتریک برای سنجش فرضیه‌های پژوهش استفاده شد.

جدول ۱: نتایج آزمون t تک نمونه عوامل موثر در بروز پرخاشگری در تماشاگران

عدد شاخص = ۳							
Lower	Upper	.Sig	t	M.D	S.d	میانگین	آماره عوامل
۰/۷۵۶	۰/۸۱۹	۰/۰۰۱	۵۰/۱۳۹	۰/۷۸۷	۰/۱۷۲	۳/۷۸	مسائل روانشناختی
۱/۱۶	۱/۲۷	۰/۰۰۱	۴۲/۴۲۵	۱/۲۲	۰/۳۵۱	۴/۲۲	وضعیت تیم
۰/۷۱۶	۰/۷۵۰	۰/۰۰۱	۸۴/۸۵۰	۰/۷۳۳	۰/۰۹۴	۳/۷۳	بازیکنان و مربیان
۰/۶۵۳	۰/۹۰۲	۰/۰۰۱	۱۲/۳۸۷	۰/۷۷۷	۰/۶۸۷	۳/۷۷	عوامل سخت‌افزاری
۰/۰۴۱	۰/۰۹۸	۰/۰۰۱	۱۶/۴۲۱	۰/۷۵۲	۰/۰۴۹	۳/۷۵	عوامل نرم‌افزاری
۱/۰۸۱	۱/۲۵۲	۰/۰۰۱	۲۶/۹۹۸	۱/۱۶	۰/۴۷۳	۴/۱۶	مسائل مربوط به داوری

1. Test-retest reliability
2. Cronbach's Alpha if Item Deleted
3. Content validity item
4. Kolmogorov- Smirnov

۰/۸۶۵	۱/۰۵	۰/۰۰۱	۲۰/۳۵۱	۰/۹۵۸	۰/۵۱۵	۳/۹۵	تماشاگران حریف
۰/۵۱۶	۰/۵۵۰	۰/۰۰۱	۶۱/۷۰۹	۰/۵۳	۰/۰۹۴	۳/۵۳	عوامل رسانه‌ای
۱/۲۹۷	۱/۵۳۵	۰/۰۰۱	۲۳/۵۵۲	۱/۴۱	۰/۶۵۸	۴/۴۱	تعصب فرهنگی

* سطح $P \leq 0/05$ تاثیر معنی دار است.

همان‌گونه که در جدول ۱ مشخص است، میانگین نظرات تماشاگران در مورد تاثیر تعصب فرهنگی، وضعیت تیم، مسائل مربوط به داوری، واکنش به تماشاگران دیگر تیم‌ها، مسائل فردی و روانشناختی، عوامل سخت افزاری ورزشگاه، عوامل نرم افزاری ورزشگاه، وضعیت مربی و بازیکنان و عوامل رسانه‌ای بر بروز پرخاشگری از سطح متوسط (۳) بزرگ تر بوده است؛ به طوری که اختلاف میانگین‌ها همه عوامل مثبت می باشد. همچنین، با توجه به سطح معنی‌داری به دست آمده ($P=0/001$) که کمتر از ($P=0/05$) است می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان به این نتیجه رسید که از دیدگاه تماشاگران، تمامی عوامل مورد بررسی در قسمت بالا در ایجاد پرخاشگری در بین تماشاگران شهر تبریز تاثیر دارد- برای اولویت بندی آنها از آزمون آنالیز واریانس مکرر استفاده شد.

جدول ۲: نتایج آزمون *Mauchly's W* و مقایسه عامل‌های بروز پرخاشگری

.Sig	Approx. Chi-Square	Mauchly's W	اثر درون عوامل
۰/۰۰۱	۵۲/۶۵	۰/۷۵۰	عوامل پرخاشگری
.Sig	F	آماره	
۰/۰۰۱	۱۳۸/۰۵	Greenhouse-Geisser	

* سطح $P \leq 0/05$ تفاوت معنی دار است.

برای مقایسه عوامل موثر بر بروز پرخاشگری در تماشاگران فوتبال شهر تبریز از آزمون آنالیز واریانس مکرر (آزمون *Mauchly's W*) استفاده شد که یکی از پیش فرض‌های این آزمون برابری واریانس‌های می‌باشد؛ ولی همان‌گونه که اطلاعات حاصل از جدول ۲ نشان می‌دهد، فرض برابری واریانس‌ها رعایت نشده است. به همین دلیل، در خروجی آزمون *Repeated Measure* خط *Greenhouse-Geisser* به عنوان سطح معنی‌داری گزارش شد که اطلاعات حاصل از آن نشان می‌دهد بین میزان تاثیر عامل‌های بروز پرخاشگری در بین تماشاگران با سطح معنی‌داری ($P=0/001$) تفاوت معنی‌داری ($0/05$) است. پس می‌توان نتیجه گرفت بین میزان تاثیر عامل‌های بروز پرخاشگری در بین تماشاگران تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین، از آنجا که در میزان تاثیر مقایسه عامل‌های بروز پرخاشگری در بین تماشاگران تفاوت معنی‌داری وجود دارد، آزمون تفاوت‌های موجود در بین عامل‌ها با استفاده از آزمون تعقیبی (*Bonferroni*) نیز نشان داد که سطح معنی‌داری بین آنها کمتر از ($0/05$) است.

جدول ۳: نتایج میانگین عامل‌های بروز پرخاشگری در بین تماشاگران آزمون آنالیز واریانس مکرر

رتبه	میانگین	آماره عامل‌های پرخاشگری
۵	۳/۷۸	مسائل فردی و روانشناختی
۲	۴/۲۲	وضعیت تیم
۸	۳/۷۳	وضعیت مربی و بازیکنان
۶	۳/۷۷	عوامل سخت افزاری ورزشگاه
۷	۳/۷۵	عوامل نرم افزاری ورزشگاه
۳	۴/۱۶	مسائل مربوط به داوری
۴	۳/۹۵	واکنش به تماشاگران دیگر تیم‌ها
۹	۳/۵۳	عوامل رسانه‌ای
۱	۴/۴۱	تعصب فرهنگی

با توجه به اطلاعات جدول ۳ می‌توان گفت که میانگین عامل‌های بروز پرخاشگری در بین تماشاگران به ترتیب عبارت‌اند از: تعصب فرهنگی، وضعیت تیم، مسائل مربوط به داوری، واکنش به تماشاگران دیگر تیم‌ها، مسائل فردی و روانشناختی، عوامل سخت افزاری ورزشگاه، عوامل نرم افزاری ورزشگاه، وضعیت مربی و بازیکنان و عوامل رسانه‌ای.

بحث و نتیجه‌گیری

فوتبال، محبوب‌ترین ورزش دنیاست که در هر دوره از مسابقات، میلیون‌ها نفر به تماشای آن می‌نشینند. این ورزش در تمامی اقشار جامعه و در تمامی سنین رخنه کرده و از محبوبیت خاصی برخوردار است. گاهی این محبوبیت موجب بروز هیجاناتی خاص در هنگام برگزاری مسابقات می‌گردد، بخصوص برای تماشاگرانی که در استادیوم‌ها حضور دارند و به طور مستقیم به تماشای آن می‌پردازند. بدیهی است که هیجانات بیش از حد ممکن است موجب بروز پرخاشگری گردد. (ولز و همکاران، ۲۰۱۱؛ استوروسکی، ۲۰۱۴)

یافته‌های به دست آمده در این تحقیق نشان داد که مسائل فردی و روانشناختی که در برگزیده بحران‌ها و وقایع موجود در زندگی شخصی، سطح تحصیلات، سابقه جرم و کارهای خلاف، تاثیرپذیری و تقلید از رفتار خشونت‌آمیز همسالان در ورزشگاه و غیره می‌باشد، در بروز پرخاشگری از سوی تماشاگران تاثیر دارد. البته، برخی از عوامل تاثیرگذار در بروز پرخاشگری از قبیل مسائل فردی و روانشناختی کاملاً قابل کنترل نیستند، ولی برخی از آنها مانند هویت جمعی و هم‌رنگی با استفاده از روش‌های مختلف قابل کنترل

اند. نتایج به دست آمده از این فرضیه با نتایج پژوهش‌های (سیمون و همکاران، ۲۰۰۷؛ دلانی و مدیگان، ۲۰۰۹)، همخوانی دارد. براساس همسویی یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش‌های مذکور می‌توان ادغان نمود که هویت جمعی و هم‌رنگی با جماعت و وجود یک صفت و ویژگی مشترک در بین تماشاگران (طرفداری از یک تیم) موجب می‌گردد تا آنها در جمع، اقدام به رفتارهایی کنند که به هیچ وجه، در زمره خصوصیات فردی آنها نبوده است.

عوامل مربوط به وضعیت تیم عبارت اند از: موقعیت تیم محبوب در جدول از نظر رقابت برای قهرمانی، نزدیک بودن موقعیت تیم حریف به تیم محبوب در جدول، موقعیت تیم محبوب در جدول از نظر رقابت برای عدم سقوط به دسته پایین‌تر و غیره که عدم همخوانی انتظار تماشاگران با نتایج واقعی بازی موجب بروز هیجان می‌شود و این هیجان، بی‌نظمی در ورزشگاه و بروز خشونت را در پی خواهد داشت. اهمیت و اولویت این عامل عمدتاً با مبانی نظری مربوط به فرضیه ناکامی-پرخاشگری هم خوانی دارد. این ادعا در نتایج پژوهش حاضر تأیید شد و با یافته‌های پژوهش‌های سلطان حسینی و همکاران، (۱۳۹۱) رضانی‌نژاد و همکاران، (۱۳۹۱) سیمون و همکاران، (۲۰۰۷) اسکالیا، (۲۰۰۹) و پریکس (۲۰۱۰) همسو می‌باشد.

بررسی یافته‌های کلی در زمینه عوامل مربوط به وضعیت بازیکنان و مربیان نشان داد که از نظر تماشاگران مسابقات ورزشی فوتبال، بازیکنان و مربیان تیم‌های ورزشی در محیط ورزشگاه می‌تواند عاملی در بروز پرخاشگری باشد که با نتایج حاصله از یافته‌های منصورزاده (۱۳۸۷) و رضانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد.

عوامل فیزیکی و سخت‌افزاری ورزشگاه نیز یکی از عوامل جلوگیری کننده از بروز پرخاشگری در بین تماشاگران به شمار می‌آید که با یافته‌های پژوهش رضانی‌نژاد و همکاران، (۱۳۹۱) دلانی و مدیگان، (۲۰۰۹) و سگا و اتزن (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. این تسهیلات می‌تواند شامل در دسترس بودن وسایل حمل و نقل در اطراف ورزشگاه، سهولت تهیه بلیط از باجه‌های فروش، وجود ورودی‌ها و خروجی‌های کافی و مناسب و تحت کنترل، زمانبندی خروج و ورود صحیح تماشاگران، کیفیت سکوها و صندلی‌های تماشاگران، تمیز بودن محیط ورزشگاه، وجود سرویس‌های بهداشتی به تعداد کافی و سرویس‌های آب خوری مدرن و مناسب، عدم وجود ناامنی در استادیوم، وجود تریه کشی و ... باشد.

عوامل نرم افزاری ورزشگاه، در برگیرنده عواملی مانند حضور و یا نحوه آرایش پلیس، تاثیرپذیری تماشاگران از تحریک لیدرها، رفتار نامناسب دست‌اندرکاران و کارکنان ورزشگاه، عدم وجود برنامه‌های تفریحی و فرهنگی و غیره می‌باشد. پژوهش‌های شاه منسوری و مظفری (۱۳۸۵) و رضانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) نشان داده است که عدم وجود عوامل نرم افزاری مناسب در ورزشگاه باعث بروز پرخاشگری در بین تماشاگران می‌شود که با نتایج پژوهش حاضر همخوانی دارد.

یافته‌هایی نیز نشان داده که نحوه داوری مسابقات نیز در بروز پرخاشگری در تماشاگران موثر است؛ به طوری که رفتار تحریک آمیز داور، اشتباهات داور، استفاده زیاد داور از کارت‌های قرمز و زرد، اشتباه در محاسبه وقت‌های تلف شده بازی سوت زدن مکرر و توقف پی‌درپی بازی توسط داور و بد اخلاقی داور نسبت به بازیکنان موجب تحریک پرخاشگری در تماشاگران، بازیکنان و مربیان خواهد شد. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش سلطان حسینی و همکاران، (۱۳۹۱) فریمن و همکاران، (۲۰۰۴) و کوراکس (۲۰۰۴) همسو می‌باشد. بنابراین، داوری یک عامل مهم در بروز رفتارهای نابهنجار و برهم زدن

آرامش ورزشگاه‌ها محسوب می‌گردد. به همین دلیل استفاده از وسایل الکترونیکی برای کاهش اشتباهات داوری یک امر ضروری است که باید مورد اهتمام مسئولین قرار گیرد.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که تقلید یا واکنش به تماشاگران تیم مقابل، در بروز پرخاشگری تاثیر دارد و می‌تواند باعث افزایش رقابت در بین گروه‌های هوادار رقیب شود. (رضانی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱) این امر با نتایج پژوهش‌های برومند، (۱۳۸۴) رضانی‌نژاد (۱۳۹۱) و کوراکس (۲۰۰۴) همسو می‌باشد.

رسانه‌های ورزشی نیز در بروز پرخاشگری تاثیر دارند؛ به عبارت دیگر، پخش مستقیم بازی از طریق تلویزیون، تجمع عکاسان پشت دروازه‌ها، حضور خبرنگاران در اطراف زمین و حاشیه سازی مجلات و روزنامه‌های ورزشی در مورد بازی، بر بروز پرخاشگری از سوی تماشاگران تاثیر می‌گذارند. کوراکس (۲۰۰۴)، در زمینه نقش رسانه‌ها در بروز پرخاشگری معتقد است در صورتی که رسانه‌ها به بی‌عدالتی در مورد یک تیم پافشاری کنند و دست بر روی اشتباهات داوری در مورد آن تیم بگذارند، احتمال بروز رفتارهای پرخاشگرانه از سوی طرفداران آن تیم در هنگام برگزاری مسابقه بسیار زیاد خواهد بود، زیرا از دیدگاه روانشناسان اجتماعی، احساس تبعیض و بی‌عدالتی عاملی موثر در اعتراض و طغیان خواهد بود. از این رو، واکنش رسانه‌ها و نحوه تفسیر و ارزیابی آنها در مورد نتایج بازی تیم در بروز پرخاشگری آنها از سوی تماشاگران بسیار مهم است. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش‌های سلطانی حسینی و همکاران، (۱۳۹۱) رضانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) و تینام و سینگر (۱۹۹۷) همسو می‌باشد، ولی با نتایج پژوهش منصورزاده (۱۳۸۷) همخوانی ندارد که این عدم همسویی می‌تواند ناشی از جامعه‌های آماری پژوهش‌ها باشد، چون در پژوهش‌های مذکور جامعه آماری را فقط تماشاگران تشکیل می‌دادند، در حالی که در پژوهش منصورزاده (۱۳۸۷) بازیکنان و مربیان تیم‌ها به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شدند.

از دیدگاه تماشاگران، عوامل تعصب فرهنگی از قبیل احساس برتری قومی و زبانی نسبت به تیم‌ها و تماشاگران رقیب، وجود تعصب‌های قومی در تماشاگران، وجود تعصب‌های زبانی در تماشاگران، عکس‌العمل در مقابل وجود تبعیض‌های فرهنگی و غیره بیشترین تاثیر را در بروز پرخاشگری دارند. پیازه، تعصبات فرهنگی را از عوامل اصلی بروز رفتارهای پرخاشگرانه معرفی می‌کند و آنتونی استور، عدم رعایت احترام به فرهنگ افراد را عامل رفتار پرخاشگرانه آنان می‌داند. (آنتونی استور، ۱۹۹۱) گلامند، فرهنگ و تعصبات ملی و منطقه‌ای را عاملی در بروز پرخاشگری و عدم ایمنی استادیوم‌های ورزشی بیان می‌کند. (به نقل از کاشف، ۱۳۸۸) نتایج سنجش این فرضیه با نتایج پژوهش‌های موسی‌عنبری (۱۳۸۱) و اسکالیا (۲۰۰۹) همسو می‌باشد، ولی با نتایج پژوهش ون و همکاران (۲۰۰۲) همخوانی ندارد که از دلایل احتمالی آن انجام این پژوهش در خارج از کشور است. با توجه به نقش اصلی عامل تعصب‌های فرهنگی در بین تماشاگران فوتبال شهر تبریز، مدیران و مسئولان باید بیشتر به این موضوع توجه کنند.

از جمله عوامل دیگری که مدیریت استادیوم‌ها می‌توانند با کنترل آن سبب کاهش رفتارهای پرخاشگری در بین تماشاگران شوند، مدیریت عوامل سخت افزاری و نرم افزاری ورزشگاه‌هاست، چرا که تماشاگران از سرمایه‌های اصلی فوتبال‌اند و جذابیت و هیجان این ورزش با حضور آن‌ها در ورزشگاه معنی پیدا می‌کند. به بیان دیگر، ارائه خدمات و امکانات لازم در زمان مراجعه و حضور تماشاگران در ورزشگاه‌ها، از نارضایتی آن‌ها می‌کاهد و جلوگیری از متغیرهایی مانند به موقع نفروختن بلیت‌های بازی، به موقع

باز نشدن درب های ورزشگاه، انتظار طولانی برای تهیه بلیت مسابقه، جلوگیری نکردن از ورود افراد اضافی با وجود پر شدن ظرفیت سکوها، سرویس های بهداشتی نامناسب، نبود جایگاه مطلوب نشستن برای تماشاگران و عدم دسترسی به امکانات و تسهیلات رفت و آمد مناسب از بروز پرخاشگری در آنها جلوگیری می کند. از آن جا که این موارد در فوتبال ایران بسیار زیاد اتفاق می افتد، مسئولان می توانند با مدیریت صحیح امکانات و خدمات، از پرخاشگری تماشاگران بکاهند.

از عوامل دیگری که باعث پرخاشگری می شود، عوامل رسانه ای می باشد. برای کاهش اثر این عامل در بروز پرخاشگری در بین تماشاگران می توان از متخصصان تربیت بدنی در تهیه و چاپ مطالب ورزشی در رسانه ها جمعی استفاده کرد و برای آنها نیز دوره های آموزشی و توجیهی پیرامون این موضوع برگزار کرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

منابع

- استور، آنتونی (۱۹۹۱) **ویرانگری انسان**. پروین بلورچی. تهران: انتشارات ولایت
- برومند دولق، محمد رضا (۱۳۸۴) "بررسی میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه گیلان در رقابت‌های لیگ حرفه ای فوتبال ایران". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
- رحمتی، محمد مهدی (۱۳۸۲) «بررسی جامعه شناختی عوامل موثر بر خشونت و پرخاشگری در فوتبال». پایان نامه دکتری، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- رضایی نژاد و همکاران (۱۳۹۱) "تحلیل عاملی متغیرهای بروز پرخاشگری در تماشاگران از دیدگاه داوران فوتبال ایران". مطالعات مدیریت ورزشی. ۱۳.
- سلطان حسینی و همکاران (۱۳۹۱) "بررسی عوامل بروز خشونت در تماشاگران فوتبال استان آذربایجان شرقی". همایش تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه آزاد، واحد خوراسگان.
- شاه منصوری، عزت الله و مظفری، سید امیر احمد (۱۳۸۵) "عوامل بروز بحران های ورزشیو روش پیشگیری از آن ها در زمینه های نرم افزار و سخت افزار، جان افزار و رسانه ها". پژوهش در علوم ورزشی. ۱۲.
- کاشف، میرمحمد (۱۳۸۸) مدیریت اماکن و فضاهای ورزشی. تهران: بامداد کتاب
- منصورزاده، علیرضا (۱۳۸۷) "بررسی عوامل اثرگذار بر بروز پرخاشگری در تماشاگران، بازیکنان و مربیان تیم‌های فوتبال سپاهان و ذوب آهن اصفهان". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه اصفهان.
- نورعلی وند، علی (۱۳۸۶) "بررسی جامعه شناختی عوامل موثر بر وندالیسم و اوباشیگری در ورزش فوتبال". رساله کارشناسی ارشد، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان.
- یوسفی، سعید (۱۳۹۲) "ارزیابی نقش مربیان در ترویج اخلاق ورزشی در بین ورزشکاران دعوت شده در اردوهای تیم های ملی پایه". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه باهنر کرمان.
- Courakis, nestor (2004) "Football violence: not only a British problem". European journal on criminal policy and research.
- Delaney, T., & Madigan, T. (2009) **The sociology of sports: An introduction**. Jefferson, NC: McFarland and Company.
- Friman, Margareta, Nyberg, Claes, Norlander, Torsten (2004) "Threats and Aggression Directed at Soccer Referees: An Empirical Phenomenological Psychological Study." The Qualitative Report. Volume 9 (4).
- Priks, M. (2010) "Does frustration lead to violence? Evidence from the Swedish hooligan scene".Kyklos, 63.
- Sage, G.H., & Eitzen, D.S. (2013) **Sociology of North American sport (9th ed.)**.

New York: Oxford University Press.

- Scalia, V. (2009) " **Just a few rogues? Football ultras, clubs and politics in contemporary Italy**". International Review for the Sociology of Sport. 44.
- Simon, M. Jonathan, p. (2007) " **The effect of rugby match outcome on spectator aggression and intention to drink alcohol, criminal behaviour and mental health**". Journal of sport sciences. 17:118-127.
- Tenenbaum, U. Stewart, E, singer R. (1997) " **Aggression and violence in sport**". Angssp position stand. Jss news letter.(1).
- Wann, D.L. (2002) " **Relation ship between identification with the role sport fan and trait aggression**". percept most skills.94(2).
- Wells, S., Graham, K., Tremblay, P.F., & Reynolds, J. (2011) " **Measuring young men's expected effects of alcohol in provoking situations in bars**". Contemporary Drug Problems. 38.
- Ostrowsky, M.K.(2014) **The Social Psychology of Alcohol Use and Violent Behavior among Sports Spectators: Aggression and Violent Behavior**. doi : 10.1016/j.avb .

